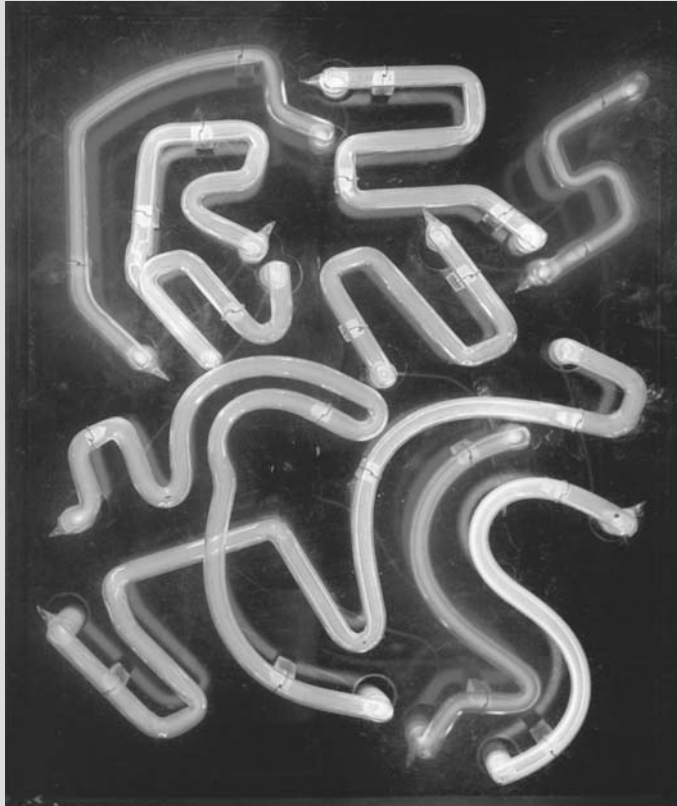

Προβλήματα της σύγχρονης ζωής

ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- ❖ Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές με ποιους τρόπους η σύγχρονη λογοτεχνία καταπιάστηκε με τα σοβαρά προβλήματα του καιρού μας, προσδιορίζοντας πολλές φορές και τη στάση του αναγνώστη απέναντι σ' αυτά.
- ❖ Να ευαισθητοποιηθούν στα σοβαρά προβλήματα της σύγχρονης ζωής, πολλά από τα οποία επηρεάζουν και τη δική τους καθημερινή ζωή.
- ❖ Να αναπτύξουν αντιστάσεις και κριτική διάθεση απέναντι σε αρνητικές εκδηλώσεις του σύγχρονου πολιτισμού.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

A. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ο διδάσκων, εκτός από την ανάγνωση και μελέτη μεμονωμένων κειμένων της θεματικής ενότητας, μπορεί να προχωρήσει και σε εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας. Ορισμένα από τα κείμενα αυτής της θεματικής ενότητας μπορούν να εξεταστούν συνδυαστικά με συναφή κείμενα άλλων ενοτήτων. Έτσι, το πεζογράφημα της Ελ. Σαραντίτη μπορεί να συζητηθεί με το κείμενο της Μ. Κλιάφα από την ενότητα «Πρόσφυγες»: το ποίημα του Κρ. Αθανασούλη μπορεί να συζητηθεί με τα ποιήματα του Τ. Άγρα και του Ν. Βρεττάκου. Από την άλλη, η διδασκαλία του κειμένου του Λ. Σεπούλβεδα θα μπορούσε να υποστηριχτεί αποτελεσματικά με την προβολή κάποιου σχετικού οικολογικού ντοκιμαντέρ.

B. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Τα παράλληλα κείμενα που συστήνονται εδώ στοχεύουν να φωτίσουν σκηνές, περιστατικά και χαρακτήρες που περιγράφονται στα ανθολογημένα κείμενα, και, βέβαια, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον καθηγητή για να επισημάνουν οι μαθητές ομοιότητες και διαφορές από το ανθολογημένο κείμενο.

Γ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΕΚΤΑΣΗ

Ο καθηγητής μπορεί να αναθέσει στους μαθητές ευρύτερες ατομικές ή ομαδικές εργασίες οι οποίες να αφορούν, για παράδειγμα, την καταγραφή των σοβαρών προβλημάτων της περιοχής όπου κατοικούν. Έτσι, η επισήμανση, ενδεχομένως, του προβλήματος της συσσώρευσης των σκουπιδιών μπορεί να συνδυαστεί με την οργάνωση μιας υποτυπώδους εκστρατείας ανακύκλωσής τους στο χώρο του σχολείου και της γειτονιάς, ή με την επίσκεψη σε κάποια προσιτή μονάδα βιολογικού καθαρισμού κ.ά. Αντίστοιχα, η οργάνωση μιας πρωτοβουλίας υποστήριξης των άστεγων ατόμων της γειτονιάς μπορεί να έλθει ως επακόλουθο, εφόσον αυτό προκύψει ως πρόβλημα της περιοχής.

Αντώνης Σαμαράκης

Γραφείον ιδεών

Πηγή

Αντώνης Σαμαράκης, *Αρνούμαι*, Καστανιώτης, Αθήνα, 2003³⁶, σ. 35-37.

Στόχοι

- ❖ Να συζητήσουν οι μαθητές για καταστάσεις και φαινόμενα της σύγχρονης ζωής, όπως είναι η ένδεια των ιδεών και η εμπορευματοποίησή τους, τα «αεριτζιδικά» επαγγέλματα κ.λπ.
- ❖ Να αναπτύξουν αμυντικούς μηχανισμούς απέναντι στο ευκαιριακό, το εύκολο, το επίπλαστο.

Θεματικά κέντρα

- ❖ Στόχοι, επιθυμίες, όνειρα.
- ❖ Ανεργία και τυχοδιωκτισμός.

Ενδεικτική ερμηνευτική προσέγγιση

Η διδακτική προσέγγιση μπορεί να ξεκινήσει από το ευρύτερο θέμα της ανεργίας, που πλήττει τα αστικά κέντρα και οδηγεί τους ανθρώπους σε τυχοδιωκτικές λύσεις. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο ήρωας προσπαθεί «να πιάσει την καλή», επιδιώκοντας το εύκολο κέρδος ενός χρηματικού βραβείου. Όταν αποτυγχάνει σ' αυτόν το στόχο, στρέφεται σε μια επαγγελματική επιλογή που αντικατοπτρίζει την ένδεια ιδεών της εποχής μας. Το Γραφείον Ιδεών είναι αυτό που ο λαός ονομάζει «αεριτζιδική δουλειά», δηλαδή ευκαιριακή, χωρίς σοβαρό υπόβαθρο.

Οι μαθητές μπορούν να κρίνουν τον ήρωα, ο οποίος από τη μια δεν έχει βρει σαφή επαγγελματικό προσανατολισμό κι από την άλλη παρουσιάζει αδικαιολόγητη αυτοπεποίθηση, αφού θεωρεί σίγουρο το βραβείο.

Αξίζει επίσης να επισημανθεί ο λεπτός ειρωνικός τόνος που διαπερνά το απόσπασμα και εντοπίζεται όχι μόνο στα σχόλια του αφηγητή για τον ήρωα (τον αποκαλεί κ. Καββαδία, τονίζει τις περιπέτειες της «ευαίσθητης καρδιάς του» κ.λπ.), αλλά και στον έμμεσο σχολιασμό που κάνει για τους κύκλους ανθρώπων του πνεύματος και της πολιτικής, οι οποίοι είναι οι «εν δυνάμει» αγοραστές των ιδεών του. Η γραφή του Αντ. Σαμαράκη στο διήγημα αυτό είναι απλή, λιτή, με σύντομες και αστόλιστες φράσεις. Η αφήγηση, αντικειμενική και ρεαλιστική, περιορίζεται στην καταγραφή του θέματος χωρίς συναισθηματισμούς και αδικαίωτους καλλωπισμούς.

Συμπληρωματικές εργασίες

1. Να διαβάσουν οι μαθητές ολόκληρο το διήγημα και να σχολιάσουν στην τάξη την κατάληξη που είχε το «Γραφείον Ιδεών» και ο ιδιοκτήτης του.
2. Να γράψουν ένα διήγημα με θέμα μια παράξενη επαγγελματική διέξοδο που βρίσκει ένας σημερινός άνεργος.

Διαθεματικές εργασίες

1. Να ακούσουν οι μαθητές τον ψηφιακό δίσκο με τις αναγνώσεις κειμένων του Αντ. Σαμαράκη από τον ίδιο το συγγραφέα, τον ποιητή Λευτέρη Παπαδόπουλο και τους ηθοποιούς Λάκη Λαζόπουλο, Κωνσταντίνο Μαρκουλάκη και Θέμιδα Μπαζάκα, σε μουσική Γιάννη Παπαζαχαράκη. Να συζητήσουν στη συνέχεια μέσα στην τάξη για το συγγραφέα και το έργο του.
2. Να διαβάσουν τις συλλογές διηγημάτων του Αντ. Σαμαράκη, *Αρνούμαι* και *Ζητείται ελπίς*, και να εντοπίσουν ποια προβλήματα της εποχής στην οποία γράφτηκαν θίγονται στα κείμενα αυτά. Να συζητήσουν για τα προβλήματα που εξακολουθούν να υπάρχουν και σήμερα.

Βιβλιογραφία

- Δασκαλόπουλος Δημήτρης, «Αντώνης Σαμαράκης», *Η μεταπολεμική πεζογραφία*, τόμ. 7, Σοκόλης, Αθήνα 1988, σ. 54-99.
- Παπάς Κώστας, *Ο συγγραφέας Αντώνης Σαμαράκης και το έργο του*, Σμίλη, Αθήνα 1988.
- Τα αφιερώματα των περιοδικών *Η λέξη*, τχ. 109 (Μάιος-Ιούνιος 1992) και *Ελίτροχος*, τχ. 1 (Ιανουάριος-Μάρτιος 1994) και τχ. 17-18 (1999).
- Πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Αντ. Σαμαράκη περιλαμβάνονται στην ιστοσελίδα της Εταιρείας Συγγραφέων: <http://www.dedalus.gr>.

Λουίς Σεπούλβεδα

Το μαύρο κύμα

Πηγή

Luis Sepúlveda, *Η ιστορία του γάτου που έμαθε σ' ένα γλάρο να πετάει*, μτφρ. Αχιλλέας Κυριακίδης, εξώφυλλο – εικονογράφηση Claudia Bielinsky, Opera, Αθήνα 2001, σ. 26-32.

Στόχος

Να προβληματιστούν οι μαθητές πάνω στο μεγάλο πρόβλημα της μόλυνσης των θαλασσών, που είναι ένα από τα σοβαρότερα της εποχής μας, και να αναπτύξουν οικολογική ευαισθησία.

Θεματικά κέντρα

- ❖ Καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος: μόλυνση των θαλασσών και διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας.
- ❖ Οικολογικά κινήματα και οικολογικές οργανώσεις.
- ❖ Περιβαλλοντική εκπαίδευση και καλλιέργεια της οικολογικής συνείδησης.

Ενδεικτική ερμηνευτική προσέγγιση

Το έργο του Σεπούλβεδα, έργο για παιδιά και μεγάλους, δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Αποτελεί καλή αφορμή για να γίνει συζήτηση με τους μαθητές σχετικά με το πρόβλημα της καταστροφής του περιβάλλοντος, με εστίαση, στη συγκεκριμένη περίπτωση, στη μόλυνση των θαλασσών και στην καταστροφή και εξαφάνιση ειδών του θαλάσσιου κόσμου. Η ιστορία του γλάρου που πεθαίνει από ασφυξία, επειδή το πετρέλαιο έχει κολλήσει πάνω στα φτερά του, μπορεί να δώσει το έναυσμα για να θυμηθούν οι μαθητές τις περιπτώσεις άλλων θαλάσσιων (και όχι μόνο) ειδών, που απειλούνται ή εξαφανίζονται από την περιβαλλοντική καταστροφή και την αλόγιστη συμπεριφορά του ανθρώπου (π.χ. κυνήγι φαλαινών, εξαφάνιση ψαριών σε λίμνες και θάλασσες, μείωση του αριθμού των χελωνών Καρέτα-Καρέτα κ.ά.).

Αξίζει επίσης να επισημανθεί στους μαθητές η τεχνική του ανιμισμού, που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στην παιδική λογοτεχνία, σύμφωνα με την οποία ζώα ή φυτά εμψυχώνονται και επιστρατεύονται για να μιλήσουν για τα προβλήματα που τους κατατρύχουν. Η τεχνική αυτή είναι πολύ οικεία στους μαθητές από τα παιδικά τους αναγνώσματα, από τον κόσμο των παραμυθιών αλλά και από δικές τους απόπειρες να γράψουν μικρές ιστορίες με ήρωες ζώα ή φυτά.

Παράλληλα κείμενα

1. Χάρης Σακελλαρίου, *Ο θυμός του Ποσειδώνα*, Κέδρος, Αθήνα 1991.
2. Στέλλα Βλαχοπούλου, *Το ψαράκι που ήθελε να ζήσει*, Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη 1989.

Διαθεματικές εργασίες

1. Να προγραμματιστεί επίσκεψη των μαθητών σε οικολογικές οργανώσεις της περιοχής (π.χ. τοπικά γραφεία της WWF, της Greenpeace κ.ά.).
2. Να οργανωθεί στην τάξη η προβολή του ντοκιμαντέρ *Ταξιδιάρικα πουλιά* του Ζακ Περέν.

Βιβλιογραφία

Παπαδάτος Γιάννης, «Η οικολογία στην ελληνική παιδική λογοτεχνία» στο *Παιδική λογοτεχνία. Θεωρία και πράξη*, τόμ. Α', επιμέλεια Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, Καστανιώτης, Αθήνα 1995, σ. 103-118, όπου και κατάλογος βιβλίων της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας με οικολογικά θέματα-προβλήματα.

Φυτιάνος Κωνσταντίνος Κ., *Η ρύπανση των θαλασσών*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1996.

<http://www.thalassa.gr/2002/index.html>

<http://www.greenpeace.gr>

<http://wwf.gr>

<http://nature.ert.gr/>

<http://www.oikologos.gr/>

Κρίτων Αθανασούλης

Παράπονο σκύλου

Πηγή

Η ελληνική ποίηση ανθολογημένη, τόμ. 5, ανθολόγηση – επιμέλεια Μάρκος Αυγέρης, Μ.Μ. Παπαϊωάννου, Θρασύβουλος Σταύρου, Κυψέλη, Αθήνα 1961, σ. 441.

Στόχοι

- ❖ Να προβληματιστούν οι μαθητές γύρω από ένα σοβαρό ζήτημα της σύγχρονης ζωής, πολύ συνηθισμένο στα μεγάλα αστικά κέντρα: τα μοναχικά και περιθωριοποιημένα άτομα.
- ❖ Να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με την κακομεταχείριση των ζώων από τους ανθρώπους και να καλλιεργήσουν αισθήματα φιλικά προς τα ζώα.

Θεματικά κέντρα

- ❖ Άστεγοι και περιθωριοποιημένοι άνθρωποι.
- ❖ Σύγχρονη επαιτεία: συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντι στους ζητιάνους.
- ❖ Αδέσποτα ζώα: συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντί τους.

Ενδεικτική ερμηνευτική προσέγγιση

Το περιεχόμενο του ποιήματος αποτελεί το σπαρακτικό μονόλογο ενός εξασθλιωμένου και περιθωριοποιημένου ανθρώπου. Το πρόσωπο που μονολογεί ταυτίζει τον εαυτό του με αδέσποτο σκύλο, αφού η ζωή του έχει τις ίδιες δυσκολίες με τη σκυλίσια ζωή: πείνα, βία, σκληρότητα, δυστυχία, μοναξιά. Οι άνθρωποι αδιαφορούν μπροστά στη δυστυχία του («κόσμος πολύς... απομακρύνει»), κάποτε μάλιστα την επιτείνουν με τη σκληρότητά τους («όμως μια μέρα... αγκομαχώντας»).

Ιδιαίτερα πρέπει να προσεχτεί η παρουσία (4 φορές) της λέξης «Κύριος», η οποία στην περίπτωση του σκύλου σημαίνει αφεντικό-προστάτης και στην περίπτωση του ανθρώπου Θεός-προστάτης.

Οι ποιητικές εικόνες, ιδιαίτερα σκληρές αλλά ρεαλιστικές, επιδιώκουν να αφυπνίσουν συνειδήσεις και να καλλιεργήσουν αισθήματα αλληλεγγύης προς τους αποσυνάγωγους συνανθρώπους μας.

Αξίζει επίσης να παρατηρήσουν οι μαθητές ότι το ποιητικό υποκείμενο συνεχίζει να ελπίζει σε ένα καλύτερο αύριο («Έτσι κυλάει η ζωή μου... να περιμένω») και να επιστρατεύει τις όποιες δυνάμεις του («...τη δύναμη να περιμένω»), για να επιβιώνει.

Παράλληλο κείμενο

Πολύ ενδιαφέρον για τα φιλοζωικά αισθήματα είναι το επίσης καταγγελτικό κείμενο του Ανδρέα Λασκαράτου «Απομνημονεύματα ενός γαιδάρου» (Ανδρέα Λασκαράτου, *Άπαντα*, τόμ. Β', Άτλας, Αθήνα 1959, σ. 236-243), όπου μεταξύ άλλων διαβάζουμε: [...] *Με τι καρδιά εγκρέμισε το ζω του από το βράχο! Εκείνο του το ζω που για τόσους χρόνους εστά-*

θηκε σύντροφός του! και τι σύντροφος! Σύντροφος πιστός, οπού τον έθρεφε με τη δουλειά του και με τους μόχθους του!... και τώρα ναν τον γκρεμίσει από το βράχο τον δύστιχον τον γέροντα, επειδή γέροντας και δεν εμπόρηε περσσότερο να δουλέψη!...

*Μ' αχ, ανθρώποι, αν ήτον και η ψυχή σας
ν' αξίζη την ανθρώπινη μορφή σας,
δεν ήθελ' είσθε ανθρώπινα θηρία,
με όξου ανθρωπιά, και μέσα χτηνωδία. [...]*

Διαθεματική εργασία

Να ανατεθεί σε μαθητές να μελετήσουν τον ημερήσιο τύπο και να αποδελτιώσουν υλικό σχετικό με εγκαταλειμμένα και περιθωριοποιημένα άτομα. Να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους στην τάξη.

Βιβλιογραφία

Για τον Κρίτωνα Αθανασούλη βλ. *Η ελληνική ποίηση*, τόμ. 5, επιμέλεια Αλέξανδρος Αργυρίου, Σοκόλης, Αθήνα 1990, σ. 350-363.

Ελένη Σαραντίτη

Όπως τα βλέπει κανείς...

Πηγή

Ελένη Σαραντίτη, *Κάποτε ο κυνηγός...*, Καστανιώτης, Αθήνα 1996, σ. 82-91.

Στόχοι

- ❖ Να ακούσουν οι μαθητές τις εμπειρίες συμμαθητών τους που είναι μετανάστες.
- ❖ Να καλλιεργήσουν αισθήματα φιλίας και κατανόησης προς τους συνανθρώπους μας που ήρθαν να δουλέψουν στην Ελλάδα, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή.

Θεματικά κέντρα

- ❖ Επαναπατριζόμενοι Έλληνες. Δυσκολίες και προβλήματα ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία.
- ❖ Συνθήκες ζωής και εργασίας των οικονομικών προσφύγων.
- ❖ Η ακατάβλητη αγωνιστικότητα του ανθρώπου, όταν διεκδικεί μια αξιοπρεπή και δίκαιη ζωή.
- ❖ Συντηρητικά κατάλοιπα της ελληνικής κοινωνίας. Το προοδευτικό πνεύμα της νέας γενιάς.

Ενδεικτική ερμηνευτική προσέγγιση

Καλό είναι να επισημάνει ο καθηγητής εισαγωγικά ότι ο τίτλος του μυθιστορήματος είναι μια φράση από την ενότητα «Το σπίτι κοντά στη θάλασσα» του ποιήματος του Γιώργου

Σεφέρη *Κίχλη* («Κάποτε ο κυνηγός βρίσκει τα διαβατάρικά πουλιά / κάποτε δεν τα βρίσκει»), που αναφέρεται στο μικρασιατικό ξεριζωμό.

Η προσέγγιση μπορεί να ξεκινήσει από μια σύντομη αναφορά στο θέμα των επαναπατριζόμενων Ελλήνων από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Εκεί κατέφυγαν μετά τον Εμφύλιο αρκετοί Έλληνες ως πολιτικοί πρόσφυγες, έζησαν και πρόκοψαν μέχρι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης που, σε συνδυασμό με τη νοσταλγία τους για την πατρίδα, τους έφερε πίσω. Ωστόσο, οι προσδοκίες τους για μια όμορφη ζωή δε βγήκαν αληθινές πάντα, καθώς αντιμετωπίστηκαν με επιφύλαξη ή και εχθρότητα από ένα τμήμα της ελληνικής κοινωνίας.

Ο μονόλογος της Ευρυδίκης φέρνει στο προσκήνιο τα προβλήματα αυτά και μπορεί να γίνει αφορμή για συζήτηση μέσα στην τάξη, στην οποία οι μαθητές θα κρίνουν τη συμπεριφορά των μυθιστορηματικών προσώπων, αλλά και ανάλογη δική τους ή γνωστών τους. Τα τέσσερα πρόσωπα που εμφανίζονται στο απόσπασμα απηχούν αντίστοιχες εκδοχές κοινωνικών τύπων. Το αγωνιστικό πνεύμα της νεαρής ηρωίδας, η προοδευτική αντίληψη του νεαρού Σωτήρη για την αξία των ανθρώπων, η συντηρητική, υπεροπτική και ξενοφοβική συμπεριφορά της Ερασμίας και η περήφανη όσο και σοφή στάση ζωής της κυρά Ανάστας προσφέρονται για χαρακτηρισμούς και συγκρίσεις.

Ως προς τη μορφή, αξίζει να επισημανθεί το εξομολογητικό ύφος και ο αποκαλυπτικός τόνος, χαρακτηριστικά που επιτυγχάνονται με την πρωτοπρόσωπη αφήγηση της ηρωίδας, η οποία μεταφέρει στον αναγνώστη όχι μόνο τις προσωπικές της εμπειρίες και σκέψεις, αλλά και το συλλογικό ασυνείδητο μιας ομάδας ανθρώπων που βίωσαν την προσφυγιά στον ξένο τόπο αλλά και στο δικό τους. Οι μαθητές, τέλος, μπορούν να αναφερθούν στη λειτουργική χρήση του διαλόγου που προσδίδει θεατρική ζωντάνια στην αφήγηση.

Συμπληρωματικές εργασίες

1. Να εντοπίσουν οι μαθητές τα σημεία στα οποία γίνεται λόγος για τον πατέρα, και με βάση τις πληροφορίες αυτές να σκιαγραφήσουν το χαρακτήρα του.
2. Με αφορμή τη συμπεριφορά της κυρίας Ανάστας απέναντι στην κυρία Ερασμαία, να συζητήσουν για τις έννοιες *υπερηφάνεια* και *προκατάληψη*.

Διαθεματική εργασία

Με αφορμή το απόσπασμα αυτό οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με το θέμα των κοινωνικών προκαταλήψεων, το οποίο αφορά τους οικονομικούς μετανάστες στη χώρα μας. Πρόκειται για μια μορφή ρατσισμού –διαφορετική από το φυλετικό και το θρησκευτικό ρατσισμό– που τελευταία πλήττει τη χώρα μας, η οποία δέχεται μεγάλες ομάδες οικονομικών μεταναστών. Οι μαθητές μπορούν να αποδελτιώσουν τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, να πάρουν συνεντεύξεις από οικονομικούς μετανάστες στους χώρους κατοικίας ή εργασίας τους (σπίτια, οικοδομές, λαϊκές αγορές κ.λπ.) και να συζητήσουν στην τάξη αξιοποιώντας το υλικό που συγκέντρωσαν.

Παράλληλα κείμενα

Για το θέμα του φυλετικού ρατσισμού και των κοινωνικών προκαταλήψεων μπορούν να αξιοποιηθούν τα βιβλία της Μ. Κλιάφα, *Ο κόσμος βαριέται να διαβάσει θλιβερές ιστορίες*, Κέδρος, Αθήνα 1986, και του Π. Σωτηράκου, *Το φουστάνι της Κλεοπάτρας*, Πατάκης, Αθήνα 1991.

Βιβλιογραφία

Βεργέτη Μ., *Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός*, Κυριακίδης, Αθήνα 1999.

Χατζηβαρνάβας Ε., *Κοινωνικός αποκλεισμός και ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ*, Παπαζήσης, Αθήνα 2001.

Για το θέμα των κοινωνικών προκαταλήψεων και για ρατσισμό κάθε μορφής, όπως προβάλλεται μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά, βλ. το σχέδιο εργασίας των Σοφίας Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Μαρίας Μέλλου, «Λογοτεχνία και ζωή», στο *Λογοτεχνική ανάγνωση και διδακτικές εφαρμογές Δημοτικό-Γυμνάσιο-Λύκειο*, επιμέλεια Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σ. 141-155.

